

Sorin DOMNIŞORU

Sorin DOMNIȘORU

**GUVERNANȚĂ CORPORATIVĂ
și
AUDIT FINANCIAR**

**Editura UNIVERSITARIA
Craiova, 2019**

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Ana MORARIU, Academia de Studii Economice din București

Prof. univ. dr. Liliana FELEAGĂ, Academia de Studii Economice din București

Prof. univ. dr. Marilen PIRTEA, Universitatea de Vest din Timișoara

Prof. univ. dr. Ovidiu BUNGET, Universitatea de Vest din Timișoara

Consultant

Conf. univ. dr. Radu OGARCĂ, Universitatea din Craiova

Copyright © 2019 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DOMNIȘORU, SORIN

Guvernanță corporativă și audit financiar / Sorin Domnișoru. - Craiova :

Universitaria, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1510-6

334

Suport de curs în ediție limitată

Coperta și rafinare tehnoredactare: Pompiliu Demetrescu

© 2019 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Prefață

Separarea funcțiilor de proprietate și de decizie în marile companii dă naștere unei relații de agenție între acționari și manageri. Această relație se traduce, uneori, prin conflicte de interese între cele două părți, deoarece managerii se găsesc într-o poziție privilegiată, care le conferă puterea de a-și satisface propriile interese în detrimentul acționarilor. Pentru a reduce puterea discreționară și comportamentul oportunist al managerilor, acționarii solicită implementarea unor mecanisme de guvernare. Scandalurile financiare din ultimele decenii au evidențiat însă insuficiențele inerente mecanismelor de guvernare și au repus în discuție credibilitatea informațiilor financiare. În acest context, apelul la un auditor extern vine ca o asigurare că situațiile financiare exprimă o imagine fidelă și oferă o stare de confort utilizatorilor externi. Dar, pentru a-și îndeplini rolul său de mecanism de guvernare, auditul extern trebuie să fie de calitate.

În urmă cu câțiva ani, Comisia Europeană a demarat o reformă în sectorul auditului cu trei obiective majore: legitimarea rolului societal al auditorului, creșterea independenței auditorilor financiari și sporirea competitivității pieței europene de audit. Dezbaterile asupra reformei auditului au condus la adoptarea unui nou cadru reglementar care a intrat în vigoare în iunie 2016. Dar și în condițiile în care contextul european de audit este guvernant de un ansamblu de reguli comune, în țările membre UE există încă o serie de specificități reglementare, creând un teren favorabil pentru cercetătorii în domeniu.

Acesta este contextul în care apare lucrarea «Guvernare corporativă și audit financiar», scrisă de Sorin Domnișoru. Lucrarea lui Sorin este interesantă și complexă. În prima parte a acesteia, sunt prezentate o serie de delimitări conceptuale privind guvernarea corporativă, teoriile principale privind guvernarea corporativă, modelele reprezentative de guvernare, sistemele de guvernare corporativă prevăzute de legislația societăților comerciale, detalii privind comitetul de audit și o serie de elemente orientative privind evaluarea guvernării corporative de către auditori. Apoi sunt prezentate detalii privind misiunea de audit, estimarea riscului de prezentare eronată semnificativă și răspunsul auditorului financiar extern la riscurile estimate.

Caracterul interdisciplinar al lucrării, structura fluentă a acesteia, îmbinarea armonioasă a aspectelor teoretice și a studiilor de caz, coerența ideilor și modul de expunere a punctelor de vedere fac din lucrarea realizată de Sorin Domnișoru o reușită universitară demnă de apreciat. Felicitări Sorin și succes în continuare!

Septembrie 2019

Profesor universitar doctor Liliana FELEAGĂ
Departamentul de Contabilitate și Audit,
Academia de Studii Economice, București

Introducere

Sintagma guvernanta corporativă poate fi alaturată oricărei preocupări organizaționale și va rezulta de fiecare dată ceva despre care s-a mai scris, dar, totuși diferit, chiar de sine stătător. Într-un astfel de context, prin această lucrare, am încercat să relievez una dintre combinațiile posibile dintre Guvernanta corporativă și Auditul financiar extern, ca parte a unei preocupări mai ample, respectiv etalarea suficient de detaliată a sinergiei dintre guvernanta și audit. Mai aplicat spus, această carte „grăiește” despre „de ce” și „cum” se poate governa o entitate de afaceri astfel încât să ajungă la un microclimat economico-social mai bun, mai curat și mai sănătos și despre cum ar trebui să funcționeze/acționeze garanții morali ai calității informației diseminate de entitatea de afaceri, indiferent de natura, profilul și complexitatea acesteia.

Dacă în abordările privind Guvernarea corporativă am atins și cote mai înalte, de pildă, antiteza dintre companiile „cum” și cele „de ce” sau un cadru mai nuanțat ce poate fi utilizat de auditori, și nu numai, în aprecierea conducerilor organizațiilor, în ceea ce privește Auditul financiar extern am rămas la nivelul întreprinderilor mici obligate prin lege la audit statutar (cum le spun eu în context național) sau entități mai puțin complexe (cum le spune, mai corect, referențialul internațional). Am procedat astfel pentru a rezulta un material mai ușor de citit și de asimilat, întrucât lucrarea este adresată în primul rând masteranzilor în audit financiar și/sau în contabilitate.

Un catalizator pentru o astfel de abordare a fost percepția masteranzilor în audit din promoțiile 2019 și 2020 asupra problematicii, sintetizată de unul dintre aceștia în introducerea lucrării de absolvire astfel: „tema disertației «Utilizarea analizei în auditul financiar» prezintă interes pentru mine și este actuală, îmbinând două domenii, care, de obicei și din păcate, sunt abordate semnificativ doar de sine stătător. Ambele preocupări m-au fascinat prin elementele de subtilitate și posibilitatea de a desprinde atât de multe idei din investigațiile și raționamentele realizate. Dar pe cât de incitant, pe atât de dificil este acest demers. Motivele sunt multiple,

dintre care menționez: suprapunerea lingvistică dintre analiză și audit încă neclarificată în limba română, standardele de audit sunt inevitabil generale și sintetice, literatura de specialitate este și aceasta limitată, iar practica specialiștilor se află sub cupola confidențialității. Cu toate acestea, am reușit, după mari străduințe să fac un mic pas către practica în domeniu, întrucât nu am reușit să găesc o entitate de afaceri dispusă să se ofere cobai și să facă eforturi considerabile pentru a-mi livra un volum consistent de informații confidențiale.”

Bazându-mă pe astfel de premise, am renunțat la multe aspecte ce țin de adevărata complexitate a unei misiuni de audit financiar extern realizată la entități de afaceri mari/complexe, la cele de interes public sau la marile instituții publice. Obiectivul prioritar a rămas relevarea determinantilor procesului de audit.

Pe de altă parte, trebuie să menționez și faptul că lucrarea nu se adresează exclusiv masteranzilor, ci tuturor celor care doresc să învețe puțin mai mult din auditul financiar extern, dar care au fost inițiați în problemele de bază ale auditului financiar: conținut, obiective, mijloace probante, gestiunea riscului, distincția dintre devieri, erori și fraude etc. Partea cu adevărat nouă pe care o aduce această carte este reprezentată de ordonarea din perspectiva formării în audit a elementelor relevante de guvernare corporativă. Partea de audit financiar extern, deși mult mai amplă, reprezintă, o retratare a unei părți importante a ideilor din lucrarea „Audit statutar și comunicare financiară”, apărută la Editura Economică în anul 2011. Retratarea s-a realizat pe baza celor descoperite și mai bine percepute între timp, îndeosebi ca urmare a apariției „Ghidului de utilizare a ISA-urilor în auditarea întreprinderilor mici și mijlocii”, Ediția a 3-a, IFAC, CECCAR și CAFR, București 2012, principalul suport al materialului. Pentru rafinarea științifică a lucrării, am procedat la inserarea rezultatelor cercetărilor realizate în ultima perioadă, în zone cum ar fi: configurarea potențialului de cosmetizare a informațiilor corporative publicabile, dezbaterile control intern versus cultura organizațională și pledoaria pentru schimbare culturală privind conținutul și utilizarea sintagmei control.

Unele aspecte de formă ale lucrării sunt non-conformiste pentru o lucrare științifică, dar acest fapt reprezintă un risc asumat, primordială fiind facilitarea citirii și înțelegerii pentru cei ce vor să deslușească tainele auditului. De pildă, a fost o vreme când în predare și scriere neglijam

îndrumarul „Norme minimale de audit” și pledam pentru practici complexe în auditul financiar; pe care respectivul îndrumar le sugera, dar nu le susținea suficient de proeminent, cum ar fi, de exemplu eșantionarea după cele mai sensitive elemente matematice sau profunzimea examinării versus măsura asigurării în diagnosticul de audit, capacitatea interogativă etc. Ulterior, am înțeles că nu matematica (o formulă pentru orice) este problema în audit. Nu există formule de rezolvare a spețelor de audit... Așa am ajuns la convingerea (ideea fiind însă resimțită mult mai timpuriu) că raționamentul profesional și feelingul reprezintă pilonii auditului financiar. Drept consecință, de această dată, m-am străduit să dezvolt pe cât mai mult posibil caracterul formativ al prezentării, orientată pe obținerea performanței cu mijloace cât mai simple, implicit, mai puțin costisitoare.

Chiar dacă este contrar internaționalizării și/sau globalizării, de ani buni pledez pentru o colaborare la nivel național, inclusiv în relația cu organismele profesionale îndrituite, pentru elaborarea unui Ghid de audit financiar impregnat de cultura autohtonă, dar, din nefericire, nu am reușit să conving. Această stare este tare neplăcută, dar vine să confirme faptul că un astfel de demers nu este nici pe departe simplu... Mai mult, odată am avut o dispută cu un mare profesor din domeniu despre titlul cărții lui Arens și colaboratorii săi: dânsul susținea că lucrarea se intitulează „Audit o abordare integrală”, iar eu spuneam că titlul cărții este „Audit o abordare integrată”. Mărturisesc că în acel moment nu-mi mai aminteam suficient de exact titlul cărții, dar eram sigur că niciun specialist, nici măcar american, nu și-ar asuma riscul să spună că a reușit să cuprindă totul despre audit într-o singură lucrare...

Personal, demersul mi-a produs, în același timp, și bucurie și tristețe în același timp! M-am bucurat că după ani de studiu și practică în domeniu am reușit să elaborez un material de audit (și guvernantă) mai facil pentru tinerii economiști și cei în devenire, dar am resimțit nemulțumirea că unele aspecte rămân în continuare dificil de înțeles. Justificarea situației este una complexă și nu-mi propun să o dezvolt, ci să lupt în continuare cu ea. În fine, nu pot spune decât din această perspectivă se resimte un anumit impas educativ-formativ. Și mă întreb: să fie din cauza expeditorului, adresantului sau a sistemului? Nu știu! Dar este cert că avem o problemă ce trebuie cel puțin a fi auditată.

Pe de altă parte, realizarea acestei lucrări nu ar fi fost posibilă fără ajutorul multor persoane cărora le mulțumesc pe această cale: studenților, determinanți în retușarea prelegerilor și scrierilor; referenților, pentru că au găsit timp și au manifestat preocupare pentru auditarea conținutului lucrării; prietenilor ce m-au inspirat și auditat, apropiaților mei pentru sprijinul acordat în ridicarea nivelului calitativ al exprimării și prezentării; editurii și redactorilor, pentru acceptarea spre publicare. Nu în ultimul rând, familiei tolerantă cu indispozițiile și rezonantă cu entuziasmele mele, firești într-un astfel de demers!

În încheiere, trebuie să mărturisesc că întotdeauna am sentimentul că nu s-a încheiat lucrul la o carte, căci cu siguranță mai este ceva de făcut... Mai mult, întrucât abordarea pune accentul pe aspectele esențiale și nu epuizează problematica, aștept, cu interes observații pertinente, critici obiective și sugestii motivante, ce pot contribui la perfecționarea prezentării și, în general, a auditului. Și mai mult, cred că simbioza dintre guvernarea corporativă și auditul financiar reprezintă o temă inepuizabilă, ce va stârni preocupările specialiștilor, de asemenea, va ocupa în permanență un loc important în preocupările organismelor profesionale și ale mediului academic.

Capitolul 1 Guvernanță corporativă

1.1 Conținutul sintagmei guvernanță corporativă

Termenul de guvernare apare încă din perioada imperiului Roman, eventual sub altă formă, regăsindu-se chiar în perioade mai îndepărtate. Conceptul era folosit cu predilecție pentru a sugera modalitatea de conducere atât a imperiului cât și a provinciilor ocupate, făcând trimitere directă la modul de *administrare* a problemelor cu care se confruntă respectivele entități (imperiu, regiune etc.)

El este folosit și îmbogățit/extins de-a lungul timpului. Se produce astfel trecerea de la imperiu, stat și regiuni către alte entități și situații, ajungând până la nivel de familie. Guvernanta copiilor era¹ delegată, de părinții cu posibilități financiare dar mai ocupați sau poate nepricepuți, cu *buna* creștere și educare a copiilor (cu administrarea problemelor copiilor), astfel încât aceștia să aibă o relaționare socială adecvată.

Se mai poate observa că o traducere foarte apropiată de adevăr a termenului *governance*² din engleză în română ar fi administrare. Dar, având în vedere generalizarea unor termeni în limbajul internațional, ar fi fost nepotrivit ca în limba română să se folosească o astfel de traducere. În consecință, cele două concepte, în mare parte, sinonime sunt condamnate să coexiste. Cu toate acestea, noi ne propunem să subliniem pe cât posibil unele diferențe dintre cele două concepte, între care, pentru început, subliniem faptul că guvernarea este ceva mai pretențioasă, ea ar reprezenta administrarea nu după propriile interese sau la voia întâmplării, ci *administrarea responsabilă* a unei anumite problematici...

Fiind vorba despre o temă de impact social înalt, devine evident faptul că entitățile de afaceri nu puteau rămâne în afara utilizării conceptului de guvernare. Mai mult, a nu se înțelege că înainte de apariția sintagmei guvernanță corporativă, entitățile nu aveau un sistem de conducere. Dimpotrivă, ele au avut din totdeauna un sistem de

¹ Și este în continuare ...

² La origini având latinescul guvernare; care la rândul său provine din greaca veche: kybernaien, cu sensul de conducere sau direcționare a unei ambarcațiuni.

administrare, numai că în timp așteptările de la respectivele conduceri au sporit în exigență, determinând și o anumită dinamică a conceptelor utilizate pentru aceasta. Astfel, sintagma guvernare corporativă este utilizată pe alocuri de mai bine de un secol, dar, să spunem, în mod oficial sau deosebit de consistent s-a pus această problemă la sfârșitul secolului trecut.

Indiferent că îi spunem administrarea sau guvernarea afacerilor, cert este că importanța problematicii regăsite în zona conducerii la vârf a diverselor entități a crescut pe măsura dezvoltării economice industriale, a socializării capitalurilor, a sporirii volumului și importanței piețelor financiare etc.

Însă, ca în orice altă speță în care este implicată ființa umană, și în acest domeniu, de-a lungul timpului, au apărut multe sincope și blocaje; în general, parcursul economiei nu a fost nici pe departe unul liniștit. Fiecare criză economică și/sau financiară parcursă de entitățile dintr-un areal geografic (sau mai multe zone, ajungând până la nivel global) a generat și va genera căutări amănunțite ale cauzelor ce au determinat neajunsurile și pentru identificarea de soluții a căror implementare să prevină cel puțin problemele întâmpinate în trecutul apropiat. Așa s-a întâmplat³ și în Anglia anilor 1980-1990, când o serie de falimente răsunătoare (Guinness – 1981, BCCI, Bank of Credit and Commerce International – 1991, Maxwell Communications Corporation – 1991 etc.) a zguduit din temelii lumea afacerilor. Lanțul de falimente a generat divizarea principalilor actori în două mari grupuri:

- de o parte erau *investitorii*/proprietarii și *conducătorii* corporațiilor, care păreau că sunt conștienți de responsabilitatea lor față de societate;

- de partea cealaltă, erau *contabilii, auditorii și organele fiscale*, cărora li se reproșa că nu au controlat și condus bine gestiunea economică și financiară sau cel puțin că nu au alertat autoritățile și acționariatul de neregulile ce se produceau în finanțele respectivelor corporații.

Pentru a da un răspuns rezonabil nemulțumirilor și neliniștilor exprimate în general de opinia publică și de piețele financiare, Bursa din Londra și organismele de normare contabilă, în direcția convenită cu patronatul britanic, au constituit un „Comitet de reflecție, cu scopul de a propune soluții, metode și mijloace de gestionare în mai bune condiții a corporațiilor aflate în dificultate financiară. Comitetul Cadbury, după

³ Procesare după Alexandru Rusovici, Relu Popescu, *Contribuții internaționale la dezvoltarea conceptului de guvernare corporativă*, Revista de Audit Financiar, Editura Camerei Auditorilor Financiar din România, nr. 9, București, 2008, p. 15.

numele Lordului Adrian Cadbury, președintele acestui comitet, a început să lucreze în mai 1991 și peste un an a prezentat rezultatele obținute.

În Raportul Cadbury au fost puse în mod oficial bazele unui nou concept de conducere organizațională, intitulat guvernanta corporativă și a fost definit ca fiind: totalitatea principiilor, regulilor și normelor prin care se asigură administrarea corporațiilor, în interesul investitorilor actuali și a potențialilor acționari ai entităților în cauză. Pe scurt, cum se administrează afacerile în interesul investitorilor... Mai detaliat, se regroupează o serie de recomandări îndreptate spre a îmbunătăți organizarea, gestionarea și controlul activităților economico-financiare, îndeosebi a activității de monitorizare”⁴.

Înainte de a trece la prezentarea altor definiții ale guvernantei corporative, merită a fi evidențiată paralela dintre structurile de administrare ale unei entități de afaceri și guvernarea unui stat modern; deși este riscantă, sinoptica este deosebit de sugestivă în acest caz:

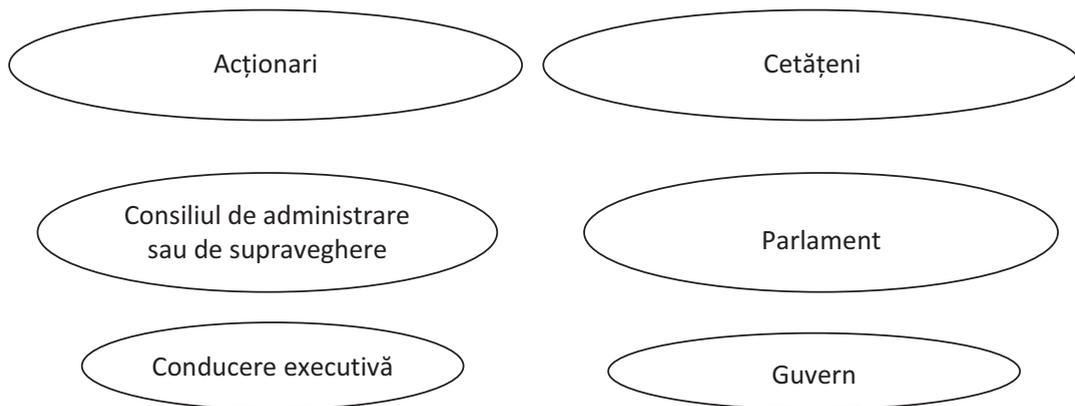

Figura 1.1 Structurarea guvernării unei entități de afaceri versus cea a unui stat

Desigur că problema guvernării statului este mult sintetizată și simplificată, dar prezentarea este deosebit de utilă pentru reliefaarea similitudinii dintre guvernarea unei entități de afaceri și cea a unui stat democratic. Și astfel termenul guvernare (specific administrării statelor) a fost adoptat și la nivelul corporațiilor. Ceea ce ar putea fi interpretat și astfel: *administrarea corporațiilor să se realizeze după principii și reguli similare celor utilizate în administrația publică*; mai exact, trecerea la

⁴ Ionel Bostan, Veronica Grosu, *Rolul auditului intern în optimizarea guvernantei corporative*, Economie teoretică și aplicată, Volumul XVII, No. 2(543), București, 2010, p. 75.

utilizarea sintagmei guvernare în afaceri, incumbă **o responsabilitate mult mai înaltă**.

Similar cu administrarea statului, reținem cei trei centri de putere ce există și la nivelul corporației: acționariat, administratori și/sau supraveghetori și top-managementul, iar epicentrul guvernării corporative este deținut/asigurat de consiliu, așa cum acționează și parlamentul în administrarea treburilor statului, mai bine spus ale cetățenilor acestuia.

Definiția guvernantei corporative are diverse forme de exprimare, atât în literatura de specialitate, unde fiecare autor a încercat să redea un conținut cât mai bun sau a insistat pe anumite aspecte, cât și în diverse dicționare; de pildă, Wikipedia prezintă în sinteză șase definiții oarecum diferite, dar cu certitudine complementare. Aceasta arată complexitatea deosebită a conceptului și/sau insuficiența lui sedimentare.

Pentru a înțelege mai bine conținutul guvernării corporative, cinci din cele șase definiții Wikipedia trebuie tratate holistic. Astfel, „guvernanța corporativă:

- reprezintă modalitățile prin care furnizorii de resurse financiare ai unei companii se asigură că vor primi beneficiile la care se așteaptă făcând această investiție [”The Journal of Finance”, Shleifer and Vishny, 1997, p. 737];

- poate fi definită ca ansamblul relațiilor unei companii cu acționarii săi, sau mai pe larg, cu societatea pe ansamblu [Financial Times, 1997];

- specifică distribuția drepturilor și responsabilităților dintre diferitele categorii de persoane implicate în companie (cum ar fi: consiliul de administrație, directorii, acționarii și alte categorii) și stabilește regulile și procedeele de luare a deciziilor majore privind activitatea unei companii [OECD⁵ aprilie 1999];

- este un set de reguli conform cărora entitățile de afaceri sunt conduse și controlate, este rezultatul unor norme, tradiții și modele comportamentale dezvoltate de fiecare sistem legislativ [Preda Report, Italia, 1999];

- se referă la promovarea corectitudinii, transparenței și responsabilității la nivel de companie. [J. Wolfensohn, președinte al World Bank, citat dintr-un articol din Financial Times, 21 Iunie 1999].”^{6, 7}

⁵ Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (The Organisation for Economic Cooperation and Development) lucrează pentru a construi politici mai bune, pentru o viață mai bună; împreună cu guvernele, factorii de decizie și cetățenii acționează pentru stabilirea normelor și găsirea soluțiilor pentru o serie de provocări sociale, economice și de mediu...

⁶ https://ro.wikipedia.org/wiki/Guvern%C8%9B%C4%83_corporativ%C4%83